

ISSN: 2181-3035

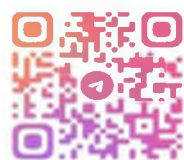
Buxoro shahridagi Sitorai Mohi Xossa yodgorligi

TALQIN VA TADQIQOTLAR

№ 14

Respublika ilmiy-uslubiy jurnali

Google Scholar | Cyberleninka | Zenodo | Advanced sciences index | Open AIRE

@TALQIN VATADQIQOTLAR

CYBERLENINKA

IWI WORLD of JOURNALS

Google Scholar

15.12.2022

Aniq fanlar

Tabiiy fanlar

Tibbiyot fanlari

Texnika fanlari

Iqtisod fanlari

Filologiya fanlari

Pedagogika fanlari

Arxitektura

Qishloq xo'jaligi

Ijtimoiy-gumanitar fanlar

San'at va madaniyat fanlari

Jismoniy tarbiya va sport

(+99891-152-93-14)

talqin@bk.ru

www.talqinvatadqiqotlar.uz

TALQIN VA TADQIQOTLAR

RESPUBLIKA
ILMIY - USLUBIY JURNALI

BARCHA SOHALAR BO‘YICHA

14-son 2-qism

15.12.2022

DIGITAL
OBJECT
IDENTIFIER

zenodo

ICI WORLD of
JOURNALS

Talqin va tadqiqotlar

ilmiy-uslubiy jurnal

scientific-methodical
journal

научно-методический
журнал

Bosh muharrir:
I.I.Abdumannonov

Mas'ul muharrir:
O.S.Isroilov

Jurnal bir oyda ikki marta
chop etiladi.

O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti
Administratsiyasi
huzuridagi Axborot va
ommaviy kommunikatsiya
agentligida 2022- yil
12 - fevralda 1540 raqam
bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2181 - 3035

Jurnaldan maqola ko'chirib
bosilganda, manba
ko'rsatilishi shart.

Tel: +99891-152-93-14
E pochta: talqin@bk.ru
Сайт: www.talqinva-tadqiqotlar.uz

Tahrir kengashi:

Qo'ldashev Sherali Temiraliyevich

O'z FA Sharqshunoslik instituti, tarix fanlari nomzodi, dotsent

Abdulkarimov Jamoliddin Ahmadaliyevich

Xo'jand davlat universiteti dotsenti (Tojikiston)

Muydinov Erkin Djumaldinovich

Toshkent Moliya Instituti Andijon fakulteti dekani

Iqtisod fanlari nomzodi, dotsent

Mamatov Obidxon Vagqosovich

*Namangan davlat universiteti "Milliy g'oya, ma'naviyat va huquq
asoslari" kafedrasida mudiri, falsafa fanlari nomzodi*

Masharipova Gularam Kamilovna

Falsafa fanlari doktori, professor

Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti

Qozoqov Tohirjon Qodiraliyevich

Namangan davlat universiteti, tarix fanlari nomzodi, dotsent

Zokirov Sanjar Ikromjon o'g'li

*Farg'ona politexnika institutining "Intellectual muhandislik tizimlari"
kafedrasida katta o'qituvchisi,*

fizika-matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori

Abdullayev Ravshanjon Inomjon o'g'li

O'z FA Tarix instituti

Ubaydullayev Farxod Baxtiyarullayevich

*Toshkent davlat agrar universiteti "O'rmonchilik va landshaft dizayni"
kafedrasida dotsenti*

Umarova Maxliyo Yunusovna

*O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti lingvistik va ingliz adabiyoti
kafedrasida dotsenti, filologiya fanlari doktori*

Raximova Zuxraxon Maxmudovna

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Baymenova Kamshat Saparbayevna

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti

Bazarov Otabek Odilovich

Qo'qon davlat pedagogika instituti, PhD

G'ulomova Nargiza Sa'dullayevna

Navoiy VXTXQTMOHM Tillarni o'qitish metodikasi katta o'qituvchisi

Rahimova Maftuna Odilovna

Qo'qon davlat pedagogika instituti, PhD

Mirzaahmedova Kamola Toxirovna

*Toshkent pediatriya tibbiyot instituti farmakologiya, fiziologiya kafedrasida
dotsenti*

Djumanioyozova Enajon Kutimovna

*Toshkent arxitektura qurilish instituti xorijiy tillar kafedrasida katta
o'qituvchisi*

Urazmetova Shoirazat Azatbayevna

*Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalar
universiteti Urganch filiali o'qituvchisi, pedagogika fanlari bo'yicha
falsafa doktori*

Jo'rayeva Dilnoza Shokirjonovna

*Termiz davlat universiteti algebra va geometriya kafedrasida o'qituvchisi,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori*

ПЕНИТЕНЦИАР ТИЗИМНИНГ ИЖТИМОЙ ХИЗМАТИНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ

А.А. Шамансуров

ю.ф.н., доценти, Турон ФА академиги

Чирчиқ Давлат педагогика университети доценти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7450665>

Аннотация: жазони ижро этиш тизимини ислоҳ қилишнинг элементларидан бири бу ижтимоий хизматни яратиш бўлиб, унинг ёрдамида жазони ижро этиш муассасалари олдида турган турли мақсад ва вазифалар халқаро стандартларга мувофиқ ҳал этилади. Ушбу вазифалар, сиз билганингиздек, жуда кўп қиррали ва мураккаб бўлиб, бу муаммонинг турли жиҳатлари бўйича олимлар ва амалиётчиларнинг турли нуқтаи назарларини келтириб чиқаради. Албатта, ҳар бир нуқтаи назар эътиборга лойиқдир, ўзига хос хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда ва бизнинг шароитимизга нисбатан ишлатилиши мумкин бўлган баъзи конструктив дақиқалар.

Калит сўзлар: маҳкум, қонунийлик, жазони ижро этиш муассасалари, жазони ижро этиш тизими, ижтимоий хизмат, рецидивизм

Аннотация: Одним из элементов реформы пенитенциарной системы является создание социальной службы, с помощью которой решаются различные цели и задачи, стоящие перед учреждениями по исполнению наказаний в соответствии с международными нормами. Задачи эти, как известно, достаточно многогранны и сложны, что порождает различные точки зрения ученых и практиков на разные аспекты проблемы. Безусловно, внимания заслуживает каждая точка зрения, те или иные конструктивные моменты, которые можно использовать с учетом специфики, и применительно к нашим условиям.

Ключевые слова: Осужденный, законность, учреждения по исполнению наказаний, пенитенциарная система, социальная служба, рецидивная преступность

Abstract: One of the elements of the reform of the penitentiary system is the creation of a social service, with the help of which various goals and tasks facing penitentiary institutions are solved in accordance with international standards. These tasks, as you know, are quite multifaceted and complex, which gives rise to different points of view of scientists and practitioners on different aspects of the problem. Of course, every point of view deserves attention, certain constructive moments that can be used taking into account the specifics, and in relation to our conditions.

Keywords: Convict, legality, penal institutions, penitentiary system, social

service, recidivism

Жазони ижро этиш тизимини ислоҳ қилишнинг элементларидан бири озодликдан маҳрум қилиш жойларида ижтимоий хизматни яратишдир. Ушбу хизматлар ёрдамида жазо институтлари олдида турган турли мақсад ва вазифалар ҳал этилмоқда. Бу масала бўйича олимлар ва амалиётчилар ўртасида турли нуқтаи назарлар мавжуд. Биринчи нуқтаи назар, масалан, Эстонияда ижтимоий ишчига иш жараёнида "тарбия", "қайта тарбиялаш", "тузатиш" сўзларини талаффуз қилиш тақиқланган. Катта инсонни ўзгартириш мумкин эмас. Улар қамоқхонада бўлиш жараёни ўқув жараёни деб ҳисоблашади. Агар қамоқда ўтирган вақт давомида одам мамлакатнинг қонунга бўйсунувчи фуқароси учун зарур бўлган билимларни олса, бу қамоқхона жазони ижро этиш вазифаси билан бир вақтда ўз вазифасини бажариши учун етарли¹.

Иккинчи нуқтаи назар шуни кўрсатадики, бугунги кунда биз қамоқхонага ўзига хос коллектор, ижтимоий янгиланиш тизими сифатида қарашимиз керак, бу бизга бугунги кунда давлат ва жамиятда мавжуд бўлган табиий салбий чиқиндиларни қайта ишлашни таъминлаши керак. Бу ҳам жамоат хавфсизлиги, ҳам инсонпарвар ва олижаноб манфаатлар учун мақсадга мувофиқдир. Ва агар хоҳласангиз, бу Худога маъкул, чунки биз бу одамларга янги ҳаёт бошлаш имкониятини беришимиз керак. Уларнинг ўзлари бизнинг ёрдамисиз ҳеч қачон табиий равишда эриша олмайдиган имконият. Агар улар бунга қодир бўлсалар, улар қамоқда бўлмайдилар. Улар бугунги кунда жамиятнинг ёрдамини талаб қилмоқдалар, ҳатто моддий эмас, улар тақдирларида шерикликни талаб қилмоқдалар, улар аввалги ҳаётларини англаш, тўғри баҳолаш, янги кадриятларнинг таъмини тушуниш учун ёрдамга муҳтож, қоида тариқасида, моддий эмас, балки маънавий. Маънавиятнинг етишмаслиги, агар хоҳласангиз, фалсафий асос, инсоннинг ахлоқий ва расмий-ҳуқуқий қуллаши учун зарурий шартдир. Бугун биз қамоқхона ҳақида ижобий жамиятга кира олмаган, маънавиятга кира олмаган аҳолининг ахлоқий тикланиш воситаси сифатида гапиришимиз керак².

Профессор В. Трубников нуқтаи назаридан колониялар ва қамоқхоналар жиноятчиликни камайтиришга фақат маҳкумларнинг жамиятдан ажратилишини таъминлайдиган даражада ҳисса қўшиши керак. Бу позиция бизни қайта тарбиялаш, қайта қуриш, шахсни қайта тиклаш мавзусидаги турли хил фантазиялардан қутқаради. Озодликдан маҳрум қилиш жойлари жиноий фаолиятнинг олдини олиш, жамият ва фуқароларни ижтимоий хавфли ҳаракатлардан ҳимоя қилиш учун мўлжалланган. Ва бундай мулоҳазаларга асосланиб, у муассасалар фаолиятининг асосий мезони рецидивизм эмас, балки жазони ўтаётган шахсларни изоляциялашни самарали ташкил этиш, тартибни сақлаш, маҳкумларни жамоатчилик билан алоқалар тизимига киритиш учун

шароит яратиш ва уларнинг хатти-ҳаракатлари учун жавобгарлигини ривожлантириш бўлиши керак, деб ҳисоблайди. Шунини таъкидлаш керакки, бундай позиция нафақат назарий аҳамиятга эга, балки жуда муҳим амалий аҳамиятга эга. Бундай вазиятда отряд бошлиғи ва маъмуриятнинг бошқа ходимларининг роли ташкилий ва маъмурий-бошқарув функцияларини бажаришга камаяди. Маҳкумлар билан ишлашга қодир ва тайёр бўлган эътирофчилар, махсус танланган ўқитувчилар ва психологлар маҳкумларга тарбиявий таъсир кўрсатиши керак. Бир қатор мамлакатларда қамоқхона ва жамият ўртасида тирик кўприкни ифодаловчи ижтимоий ишчилар институти мавжуд. Улар маҳкумлар билан учрашадилар, жамгармаларни қандай тасарруф этиш бўйича маслаҳат беришади, петиция ёзадилар ва ҳоказо.

Бизнинг фикримизча, таклиф қилинган индивидуал тавсиялар ва билдирилган фикрлар янги эмас ва жазоларни ижро этиш амалиётида қўлланилади. Бироқ, улар батафсилроқ кўриб чиқишни талаб қилади. Биринчи нуқтаи назардан Ю. Илченко, биринчи навбатда, "тарбия", "қайта тарбиялаш", "тузатиш" сўзларини қатъиян тақиқлаш, катталар қайта тиклана олмаслиги сабабли нотўғри ва амалий эмаслиги сабабли тўлиқ рози бўлолмайди, чунки вояга етмаганлар, кўплаб ёшлар жазо ўтамоқда. Жазо муассасалари биринчи марта маҳкумлар, бу ерда Г. Радовнинг иккинчи нуқтаи назаридан билдирилган таклифларга мисол келтириш ўринлидир, улар ўз тақдирларида иштирок этишни талаб қиладилар, уларга аввалги ҳаётларини тўғри баҳолашга ёрдам бериш керак, янги қадриятларнинг, айниқса маънавий табиатнинг таъмини тушуниш. Иккинчидан, маҳкумни тузатиш вазифаси қонунда назарда тутилган бўлиб, бунинг учун инсон онгини, шунингдек, қарашлари, эътиқодлари, гоёлари, хулқ-атворини яхши томонга ўзгартириш учун комплекс чора-тадбирларни қўллаш зарур деб ҳисоблайди³.

Учинчидан, озод қилинганидан кейин ислохот қилмаган маҳкум қонунга бўйсунувчи фуқаро бўлиши даргумон. Бинобарин, қамоқхоналарда биз илгари айтиб ўтган барча атамалардан фойдаланиш зарур, бундан ташқари, ислохот қилган шахслар ҳам қамоқдан озод қилинади, улар кейинчалик қонунга бўйсунувчи фуқароларга айланади, лекин афсуски, уларнинг сони унчалик кўп эмас биз хоҳлагандек. Учинчи нуқтаи назарни ҳисобга олган ҳолда, қуйидаги хулосалар чиқариш мумкин: асосан тавсияларни қўллаб-қувватлаган ҳолда, Профессор В. Трубников рецидивизмни жазо институтларининг ижобий фаолияти мезони сифатида кўриб чиқмаслик керак деб ҳисоблашда мутлақо тўғри эмас деб ҳисоблайман. Рецидивизмни кўриб чиқиш керак, аммо жазо муассасалари фаолиятини баҳолаш мезонларидан бири сифатида, масалан, етакчи хорижий давлатларнинг қамоқхоналарида, маҳкумлар билан жазо муассасасида бўлган биринчи кундан бошлаб ва бутун қамоқ муддати

давомида, уларнинг озод қилинишини тайёрлаш учун турли хил ишлар олиб борилади, бу унга озод қилинганидан кейин эркинликдаги ҳаётга мослашишга ва ҳукукбузарликларга йўл қўймасликка имкон беради – бу, ўз навбатида, рецидивизмни камайтиришга ҳисса қўшади. Бизнинг фикримизча, маҳкумни озод қилиш билан жамиятнинг вазифалари тўхтамаслигини назарда тутувчи халқаро нормалар Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига маъқулланиши ва амалга оширилишига лойиқдир. Шу сабабли, озод қилинган маҳбусларга самарали гамхўрлик қилиш, улар қурбон бўлган хурофотларга қарши курашиш ва уларни жамиятда қайта ишлашга ёрдам берадиган давлат ёки хусусий органларга эга бўлиш зарур⁴. Ушбу муносабатда, халқаро Полша-Дания нодавлат ташкилоти иши, Ҳ. Ҳ. Кофеда номидаги ижтимоий хизмат институти, Седльцада «ёрдам узи учун ердам» деган дастур ташкил этилган. Амалда, бу ҳаётнинг чеккасида ёрдамга муҳтож бўлган одамни қўллаб-қувватлашга қаратилган кенг қўламли касбий, таълим, социотехник, терапевтик, ёрдамчи психологик ва ҳукукий тадбирларни амалга оширишдан иборат. Бу ёрдам унга қийинчиликларни мустақил равишда енгишга ёрдам беради. Иш иккита асосий дастур бўйича амалга оширилади:

- таълим;
- ёрдамчи-васийлик.

Ўқув дастурига қуйидагилар киради: 1) бепул профессионал компьютерга техник хизмат кўрсатиш курслари компьютер фанлари бўйича тренинг.

- 2) инглиз тилини бепул ўқитиш.

Ёрдамчи-васийлик дастурига қуйидагилар киради:

- 1) зўравонлик қурбонлари, шу жумладан оиладаги зўравонлик қурбонлари учун маслаҳатлар. Зўравонлик қурбонлари бўлган аёллар учун шахсий ёрдам ва терапия гуруҳи мавжуд.

- 2) алкоголь ва гиёҳвандликка чалинганлар учун маслаҳатлар (асосан ёшлар учун).

- 3) юридик маслаҳат.

- 4) ишонч телефони.

Қийин ҳаётини вазиятларда бўлган одамлар учун таълим, ёрдам, маслаҳат ва терапиянинг барча шакллари бепул. Улар қуйидаги гуруҳлар учун мўлжалланган: ишсиз ёшлар касб-ҳунар мактаблари битирувчилари, ўрта мактаблар ва таълимсиз ёшлар: ишини йўқотган ва қайта тайёрлаш учун маблағ етишмайдиган одамлар;

собик маҳбуслар, муддатидан олдин озод қилинган ёки шартли равишда озод қилинган шахслар; ичкиликбозлар ва гиёҳвандлар; уйсизлар; зўравонлик қурбонлари; патологик муҳитда яшовчи одамлар; қашшоқликда яшовчи одамлар⁵.

Институт ишидаги асосий усул инсон ва унинг онгини доимий равишда фаоллаштиришдир. Ўзини танқидий вазиятга тушиб қолган одам ўз муаммоларини ўзи ҳал қила оладиган тарзда ўйлаши ва ҳаракат қилиши керак. Онгни ривожлантириш йиқилишдан қочиш ва ҳар қандай ҳаётий инқирозни енгишнинг ягона самарали усули. Бизнинг вазифамиз муҳтож одамга билим бериш, ҳуқ-атвор усулини кўрсатиш, уни мустаҳкамлаш, унга умид топишга ёрдам бериш ва ўзига ишончни йўқотиш, мағрурлик ҳисси. Ишсизлар, ичкиликбозлар, гиёҳвандлар, уйсизлар, такрорий жиноятчилар, собиқ жиноий жиноятчилар, зўравонлик қурбонларининг таржимаи ҳолидаги бу хусусиятлар кўпинча ўз аҳамиятини йўқотган. Улар тўлиқ ёки ҳеч бўлмаганда қисман тикланиши керак, бу эса бу одамларга мустақил ҳаракат қилиш имконини беради. Мустақилликнинг ҳар қандай ўлчови муҳимдир, чунки бу инсонга ўз ҳаёти учун жавобгарликни ўз зиммасига олишга имкон беради.

Адабиётлар:

1. Ю. Ильченко. Реформирование тюремной системы и новая тюремная философия // Тюремная реформа: поиски и достижения. – Харьков. 1999. – С. 35-36.
2. Г. Радов. Тюрьма как особый вид социальной клиники. Указ. соч. – С. 52.
3. См.: минимальные стандартные правила обращения с заключенными. п. 54
4. Шамансуров А.А. Пенитенциарные системы. LAPLAMBERT Academic Publishing, Deutschland, 2016. 162с.
5. Шамансуров А. А. Пенитенциар тизимни модернизациялаш. –Т.: Хукукий муаммоларни урганиш Маркази. 2021. – 192б.

MUNDARIJA / TABLE OF CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

1.	BIOLOGIYANI PUXTA O'RGATISH UCHUN SMART MEZON METODIKASINI QO'LLASH 6-SINFDA "O'SIMLIKLAR OILALARI" MAVZUSI MISOLIDA Mo'minova Umidaxon To'xtamurodovna Burxonova Munajatxon Maxkamboyevna	4
2.	ZEAMAYS L SACCHARATANING AYRIM MORFOLOGIK VA FIZIOLOGIK XUSUSIYATLARI Kaxxorova Umida Rahimjon qizi	7
3.	MIRZO ULUG'BEKNING JAHON ILM-FANIGA QO'SHGAN HISSASI Ahmedova Muhabbat Usmonovna Avg'onova Mag'fuza Orifovna Davranov Mirziyod Jaloliddin o'g'li Samadov Xurshid O'lmasjonovich	10
4.	TABIIY FANLARNI O'QITISHDA BUYUK ALLOMALAR FIKRLARI VA BUGUNGI KUN TALABI Matmuratova Oygul Urazbayevna Urabayeva Shahlo Davlatbayevna	16
5.	AT-TERMIZIYNING YOSHLAR TARBIIYASIGA OID TO'PLAGAN HADISLARI HAQIDA Samatov Hurshid O'lmasjonovich Kuvatov Zuxriddin Samariddin o'g'li Boltaev Otabek Xusan o'g'li Xasanov Golibjon Safarboy o'g'li	19
6.	YURIDIK TEXNIKUMLAR FAOLIYATI XORAZM VILOYAT YURIDIK TEXNIKUMI MISOLIDA Ibragimova Zulayho Karimbayevna Ozodova Iroda Hamza qizi	25
7.	PVX KOMPOZITSIYALARINI TAHLIL QILISH VA ULARNI QO'LLASH O'rozova Sabohat Anvar qizi	27
8.	RUS TILI FANINI O'QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN SAMARALI FOYDALANISH Nuraliyeva Lola Aminovna	31
9.	TEXNOLOGIYA FANINING KASB TANLASHDAGI O'RNI Raxmatova Sayyora Abdugapparovna	34
10.	ПЕНИТЕНЦИАР ТИЗИМНИНГ ИЖТИМОЙ ХИЗМАТИНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ А.А. Шамансуров	37
11.	ПЕНИТЕНЦИАР ТИЗИМНИ ХАЛҚАРО ВА МИЛЛИЙ СТАНДАРТЛАР АСОСИДА МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ А.А. Шамансуров	42
12.	YOSHLARNI ROBOTOTEXNIKA ASOSLARIGA O'QITISHNI ILMIY-METODOLOGIK TA'MINOTI Allamberganova Shazada	51
13.	O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI BILAN IKKI TOMONLAMA MUNOSABATLARI Abdazov Sultonbek Uktamjonovich	53
14.	BOSHLANG'ICH SINF O'QISH SAVODXONLIGI VA TARBIIYA DARSLARI MAZMUN-MOHIIYATI Abdurazzakova Shahrizoda Abdugaffarovna	56

